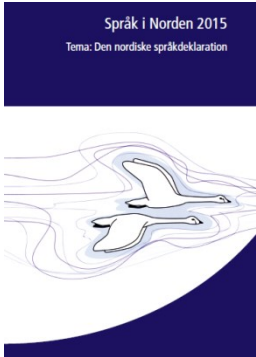

Sprog i Norden

Titel:	Nabosprog i undervisningen	
Forfatter:	Lis Madsen	
Kilde:	Sprog i Norden, 2015, s. 107-114	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive	

© Forfatterne og Netværket for sprognævne i Norden

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Nabosprog i undervisningen

Lis Madsen

I denne artikel præsenteres projektet Nordiske Sprogpiloter. Projektets formål er at udvikle sprogkompetencer såvel som fagdidaktiske kompetencer hos de lærere i grundskolen, som skal undervise i nabosprog og nordiske sprog som fremmedsprog. Artiklen beskriver i detaljer, hvordan lærerne efteruddannes, og hvilke konkrete erfaringer de sidenhen har med den pågældende undervisning. Nordiske Sprogpiloter er en succes. Dette belyses dels gennem de efteruddannede læreres evalueringer og deres præsentationer på konferencer, dels gennem en masterafhandling, som netop har dette projekt og dets effekter som emne. For at undervisningen i nabosprog i skolen skal være en succes, er det dog ikke kun undervisningskompetencerne, der skal være i orden; opbakning fra politisk side er også nødvendigt.

Et af de fire arbejdsspørgsmål i Deklaration om nordisk sprogpolitik for 2014-2018 er: Indsatser for at styrke børns og unges sprogforståelse (Nordisk Ministerråd 2014). Hvad kan vi gøre for at løfte den nordiske sprogforståelse blandt børn og unge? Et godt sted at begynde er i skolen, og det kræver flere ting: Politisk vilje til at prioritere undervisning i nabosprog i styredokumenterne, prioritering og opbakning fra skolelederne og kompetenceudvikling af lærerne.

Denne artikel har især fokus på det tredje led: Kompetenceudvikling af lærerne, men det betyder ikke, at de to andre led er mindre vigtige. I artiklen præsenteres et eksempel på et velafprøvet koncept for efteruddannelse af nordiske lærere: Uddannelsen til nordisk sprogpilot. Kursusevalueringer, interview med sprogpiloter og konferencer for uddannede sprogpiloter, hvor de får lejlighed til at præsentere deres arbejde, har sammen med en masterafhandling givet os et godt indblik i, hvordan konceptet omkring Nordiske Sprogpiloter fungerer, og hvilken betydning kurserne har haft for lærernes arbejde med det nordiske. Disse erfaringer diskuteres, og artiklen slutter af med at give nogle forsigtige bud på, hvad der kan gøres for at styrke det nordiske i skolen.

Lærereens betydning for børn og unges sprogforståelse

International forskning viser, at læreren er den enkeltfaktor, der spiller den største rolle for børn og unges læring, og vi ved, at den dygtige lærer er kendetegnet ved både at have faglige og fagdidaktiske kompetencer (Darling-

Hammond and Bransford 2005). Hvis vi skal løfte undervisningen i nabosprog, må vi sørge for, at lærerne har de faglige og fagdidaktiske kompetencer, der er nødvendige.

Undervisning i nabosprog indgår som et element i modersmåsfagene i de nordiske lande, og fagområdet er begrundet i Helsingforsaftalen og Nordisk Sprogdeklaration, men området har ikke høj prioritet i læreruddannelserne, og lærerne klager over, at de ikke føler sig fagligt klædt på til at varetage undervisningen i nabosprog. De savner sproglige kompetencer, og de er usikre på, hvad det er, de skal undervise i og hvordan, siger lærerne, når vi møder dem på kurserne. Manglende kompetencer er formodentlig en af årsagerne til, at området ikke prioriteres højere i skolen. I flere undersøgelser er eleverne blevet spurgt til, hvor meget undervisning i nabosprog de har modtaget i skolen, og svaret er ingenting eller meget lidt (se for eksempel Delsing og Åkesson 2005).

Hvis målsætningen om at satse på børns og unges sprogforståelse skal indfries, må der sættes ind i forhold til at sikre, at lærerne har de fornødne kompetencer. Det nordiske bør derfor skrives tydeligere frem i styredokumenterne for læreruddannelsen, og der må satses på målrettet efteruddannelse af de uddannede lærere. Nedenfor præsenteres et koncept til efteruddannelse af lærere, som ser ud til at have en effekt på lærernes undervisning efterfølgende. Måske kan det give inspiration til, hvordan andre efteruddannelses tilbud kan skrues sammen.

Nordiske sprogpiloter – et efteruddannelses tilbud til nordiske lærere

Nordiske Sprogpiloter er et eksempel på et målrettet tilbud til lærere i hele Norden om efteruddannelse i forhold til at varetage undervisning i nabosprog og nordiske sprog som fremmedsprog. Nordiske Sprogpiloter blev etableret i 2007 som et pilotprojekt, der fik støtte af Nordisk Ministerråd, Nordisk Kulturfond og Perlerne (sidstnævnte er fællesbetegnelse for de nordiske kursugårde Schæffergården, Lysebu, Voksenåsen og Hanaholmen). Projektet viste sig hurtigt at være efterspurgt og have effekt, og efter projektperioden blev Nordiske Sprogpiloter en del af den sprogpoltiske satsning. Nordiske Sprogpiloter er et tilbud til grundskolelærere, der underviser i et nordisk sprog som modersmål eller fremmedsprog, og oprindeligt var det også et krav at de skulle kunne være praktikvejledere for lærerstuderende. Det viste sig dog, at det ikke var hensigtsmæssigt at insistere på, at alle deltagere skulle være praktikvejledere, da der er stor forskel landene imellem på, hvem der varetager praktikvejledning. Vi valgte derfor også at give andre lærere end praktiklærere adgang til kurset.

Sprogpilotkurser udbydes hvert år. Der uddannes hvert år cirka 25 nye sprogpiloter, og der er i skrivende stund (maj 2015) uddannet 184 sprogpiloter rettet mod grundskolen. Ved siden af kurserne afholdes der hvert 2. eller 3. år en konference, hvortil alle tidligere uddannede piloter inviteres. Formålet med konferencerne er at vedligeholde og udbygge kontakter og understøtte, at sprogpiloter indgår i faglige netværk, der samarbejder over grænser, videndeler og udvikler undervisning i nabosprog og nabokultur. Nordiske Sprogpiloter har egen hjemmeside (www.sprogpiloter.org), der informerer om kurserne og formidler materiale og ideer udviklet på kurser og konferencer. Siden informerer også om andre tilbud af relevans for lærere, der er interesseret i det nordiske, og den indeholder en samling af links til relevante nordiske hjemmesider.

Sprogpilotkurset er under videreudvikling, så der siden januar 2015 er blevet udbudt særlige kurser målrettet gymnasielærere. Indtil videre er 30 gymnasielærere blevet efteruddannet.

Et sprogpilotkursus er et intensivt internatkursus over 4 døgn, og kurserne afholdes på en af de nordiske kursusgårde. Kurserne er på én gang et kompetenceudviklingskursus og et sprogbad for deltagerne, der igennem de 4 døgn kommunikerer indbyrdes gennem anvendelse af et af de skandinaviske sprog, og hvor deres eget møde med nabosprogene og deres egne sprogforhandlinger gøres til genstand for refleksion og diskussion. Kurserne har faglige oplæg om nabosprog, nabolitteratur og –kultur og om de digitale mediers muligheder i arbejdet med nabolandes sprog og kultur, men det centrale omdrejningspunkt er *didaktikken*: Hvad, hvorfor og hvordan undervise i nabosprog/nordiske sprog. Spørgsmål som: Hvad er målet med nabosprogsundervisning, hvad skal eleverne kunne, og hvordan kan undervisningen tilrettelægges, så det bliver relevant og interessant for eleverne, og så de opdager, at de allerede har kompetencer på nabosproget, er gennemgående på kurset.

Sprogpilotkonferencerne tilrettelægges med et par centrale forelæsninger om ny forskning på området og suppleres af en række sessioner, hvor sprogpiloterne præsenterer materiale, metoder og projekter for hinanden.

Organisering

Sprogpilotkurserne arrangeres af en faggruppe bestående af 5 personer, projektleder (Danmark) og en repræsentant fra Finland, Sverige, Norge og Island. Faggruppen er sammensat, så der både er repræsentanter fra læreruddannelse, skoleledelse og lærere i skolen. To af faggruppens medlemmer har selv gennemført uddannelsen til sprogpilot. Alle har særlig indsigt i nordiske sprog og sprogundervisning. Faggruppen planlægger og evaluerer kurserne,

deltager som oplægsholdere/workshopholdere og hjælper med rekruttering af deltagere i kurserne. Organiseringen med en gennemgående faggruppe, der har kontakt til såvel læreruddannelserne som skoleområdet, sikrer, at vi får inddraget den nye forskning og erfaringerne fra praksis. En fast faggruppe er desuden med til at sikre kontinuitet, udvikling og spredning af kendskab til efteruddannelsesstilbuddet.

Efteruddannelseskursernes betydning for undervisning i nabosprog

Sprogpilotprojektet blev evalueret af en ekstern evaluator i 2009. Derudover evalueres hvert kursus såvel skriftligt som mundtligt af kursisterne. Der er til dato afholdt 7 kurser og 3 konferencer. I forbindelse med den seneste sprogpilotkonference i 2013 opfordrede vi sprogpiloterne til efterfølgende at skrive om deres praksis ud fra blandt andet følgende åbne spørgsmål: *Hvad har du arbejdet med i dine klasser/ på din skole/ på kurser for andre lærere... i forhold til det nordiske. Beskriv, hvad du konkret har gjort?* En studerende fra Høgskolen i Oslo, der selv fulgte et sprogpilotkursus i efteråret 2013, har desuden undersøgt lærerkursernes betydning for sprogpiloternes efterfølgende undervisning i nabosprog (se Jerpstad 2014). Data fra de forskellige evalueringer og masterafhandlingen giver et indblik i lærernes oplevelse af sprogpilotkonceptet, og vi får en række udsagn om, hvad kurserne har betydet for deres praksis. Langt hovedparten af sprogpiloterne oplyser, at kurset har ført til ændringer i deres praksis og til øget fokus på nabosprog. Kurserne skaber større bevidsthed om betydningen af nabosprog og nabosprogsundervisning, og deltagerne siger, at de får indblik i nye metoder og kendskab til læremidler, herunder digitale læremidler og netsider, der kan anvendes i nabosprogsundervisningen.

Næsten alle sprogpiloter svarer, at de har holdt en eller anden form for kurser for kolleger, en dansk sprogpilot skriver i sin redegørelse blandt andet: *Jeg holder en del kurser om danskfaget og har, inspireret af mine oplevelser med sprogpiloterne, ofte indlagt en dag om den nordiske dimension i modersmålsundervisningen. Ofte, hvor jeg selv har undervist, men jeg har også haft gæstelærere med i min undervisning. Disse har været folk fra de andre nordiske lande, jeg har mødt i forbindelse med sprogpilotkurser og -konferencer.*

Mange fortæller, at de har holdt kurser for kollegerne på skolen, for eksempel fortæller en norsk sprogpilot: *Jeg har lagt frem et sammendrag for personalet i forhold til det vi jobbet med på Hanabolmen.*

En svensk sprogpilot understreger, at det er lettere at "sælge" det nordiske, når det er tydeligere skrevet frem i styredokumenterne: *Mina kollegor har bitills varit svåra att få med på tåget men jag tror att framöver ska jag nog lyckas*

inspirera dem. Vi har ju som sagt en ny läroplan som lyfter fram det nordiska och har satt mål för det i undervisningen. Nya kollegor visar sig intresserade och min rektor har lovat/bett mig göra en miniföreläsning om hur man kan jobba.

Et af målene med sprogpilotprojektet er at uddanne ressourcepersoner, der kan fungere som ambassadører og vejlede kolleger i, hvordan de kan gribe undervisningen an. Et vigtigt mål, da det er vanskeligt, kostbart og næppe realistisk at give alle lærere et efteruddannelseskursus. Tilbagemeldingerne fra deltagerne i konferencerne og deres præsentationer tyder på, at det lykkes os at nå det mål, og det betyder, at det formodentlig ikke kun er de 184 sprogpiloter, der har glæde af kurserne, men mange flere.

I tilbagemeldingerne fra sprogpiloterne kan vi se, at arbejdet med det sproglige vægtes højt, her et par eksempler: *Vi har arbeidet med svenske og danske barnebøker. I arbeidet med bøkene har vi møtt en del begreper som elevene ikke har forstått. Vi har arbeidet med begrepene på ulike måter for å få en forståelse for dem.* En anden pilot har: *lest dikt på dansk og jobbet med oversettelse. Vi har jobbet med en tekst av Astrid Lindgren på svensk og forsøkt å lese den høyt på svensk. Jobbet med likheter og forskjeller i norsk og svensk.* En dansk lærer: *arbejdede i en længere periode med Ian Falconers billedbog Olivia, både på dansk og norsk. Skønne illustrationer, god humor og fine korte sætninger med mange hverdagsudtryk til sammenligninger. For eksempel at børste tænder, klæde sig på, vaske sig, sove til middag, tage på stranden. Norsk elev i klassen læste højt for os.*

Udsagn som disse vidner om, at lærerne er meget opmærksomme på betydningen af at fokusere på sproget og at gøre det i en funktionel sammenhæng, så det bliver konkret, relevant og interessant for eleverne. En af de norske lærere, der indgår som informant i masterafhandlingen siger, at hun i forlængelse af sprogpilotkurset er begyndt eksplicit at arbejde med sprogholdninger, og at hun inddrager nordiske sprog, når hun underviser i fransk og engelsk. Andre udsagn vidner om, at der arbejdes med lytteforståelse på forskellig vis: *Vi har lyttet til svensk og dansk, og hatt quiz med spørsmål om innholdet.*

Ældre materiale til undervisning i nabosprog har typisk lagt stor vægt på læseforståelse. Eleverne har læst tekster på nabosprogene, men der har ud over en gloseliste ikke været meget fokus på det sproglige. I sprogpilotkurset lægger vi meget vægt på, at det er det talte sprog, der volder problemer, og vi diskuterer, hvordan et fokus på det sproglige – både på skrift og i tale - kan hjælpe eleverne med sprogforståelsen. Det ser ud til, at sprogpiloterne i deres videre arbejde lægger vægt på det sproglige, og at børnene hjælpes til at få øje på ligheder og forskelle sprogene imellem.

En del sprogpiloter har kontakt med andre sprogpiloter både gennem facebookgrupper og direkte. Nogle har indledt egentlige samarbejder, det kan være alt fra at udveksle materiale, til at samarbejde om et undervisningsforløb og til at etablere venskabsklasser med digitale eller fysiske møder. Det ser ud til, at samarbejdet får næring af de tilbagevendende konferencer, og at det er her, de aftaler konkrete forløb og besøg. Flere sprogpiloter oplyser, at konferencerne betyder, at de bliver fastholdt i at huske nabosprogsundervisningen. Når de skal præsentere noget på konferencen, går de i gang med mere systematisk at udvikle og afprøve metoder.

De første piloter blev uddannet i 2007. Ved konferencen i 2013 deltog der piloter fra alle syv kurser, og der var et pænt fremmøde også blandt de piloter, der blev uddannet seks år tidligere. I den omtalte masterafhandling fremhæver informanterne, at det sociale aspekt spiller en stor rolle. Det at man mødes jævnligt og fastholder kontakten på facebook, understøtter det faglige samarbejde (Jerpstad 2014).

Anbefalinger i forhold til efteruddannelse i nabosprog

Det ser på baggrund af ovenstående ud til, at netværk, kontinuitet og opfølgning spiller en vigtig rolle for langtidseffekten af et efteruddannelseskursus i nabosprog. Et problem med mange nordiske projekter er, at de er kortvarige, og at de erfaringer, der høstes, ikke får nok betydning for undervisningen i skolen bredt set. Det anbefales derfor at indsatsen koncentrerer sig i færre, men levedygtige projekter, der ikke slutter efter 2-3 år, og at erfaringerne opsamles.

Uddannelsen til nordisk sprogpilot ser ud til at udstyre deltagerne med kompetencer, så de har mod på at fungere som vejledere for deres kolleger, og det ser ud til, at de udvikler metoder og materialer, der appellerer til eleverne – og at materialet også har fokus på det sproglige. Vi har ikke undersøgt elevernes læring, men flere sprogpiloter oplyser, at deres elever har været nysgerrige og glade for undervisningsforløbene. Det ser ud til, at fokus på didaktikken er vigtigt for deltagerne. Mange påpeger, at de har fået ideer til undervisning både på kurser og konferencer, og at de efterfølgende har afprøvet, tilpasset og videreudviklet ideerne. Det kan derfor anbefales, at undervisning i nabosprog både i læreruddannelsen og i videreuddannelsen har et didaktisk fokus.

Jerpstad påpeger i sin masterafhandling betydningen af skoleledernes opbakning, både til arbejdet med det nordiske og til at deltage i kurserne (Jerpstad 2014). Faggruppen rapporterer, at de oplever interesserede lærere, der får nej af deres skoleleder, som hellere vil prioritere andre efteruddannelseste-

maer. Skolelederne er en vigtig gruppe at få fat i, hvis målet om at styrke børns og unges sprogforståelse skal nås. Denne gruppe har indtil nu ikke været inddraget i arbejdet med at styrke skolens indsats.

Hvis vi skal nå andre end ildsjælene, skal området prioriteres politisk. Meget tyder på, at områder, der ikke prioriteres i styredokumenterne, let risikerer at blive nedprioriteret i undervisningen og på skolen. Et af citaterne ovenfor bekræfter dette. Hvis det prioriteres i styredokumenterne, får det større bevågenhed hos skolelederne, og lærerne vil være mere motiverede til at inddrage det nordiske, og dermed sluttet kæden. Nordiske Sprogpiloter har vist, at man kan nå ret langt med et kursus på 4 døgn, hvis der er en organisering omkring kurset, det sikrer, at det følges op, og at de tværnordiske kontakter plejes. Men skal det for alvor batte, skal der politisk vilje bag.

Summary

In this paper, the project called Nordiske Sprogpiloter (Nordic Language Pilots) is presented. The aim of the project is to provide skills to the teachers of elementary school who teach the subjects neighbouring languages and Nordic languages as a second language. The paper describes, in detail, how the teachers are educated and how the benefit from the education when they return to the school to teach. The project is a success; this is documented by the reports from the teachers themselves and from a Masters project studying the subject. In order to guarantee continued success, however, not only good teaching courses are needed, support from the political leaders is necessary as well.

Lis Madsen, cand.mag i dansk og religion, MPA. Programchef for læreruddannelsen i Professionshøjskolen UCC, projektleder for Nordiske Sprogpiloter. Forfatter til en række artikler om nabosprog og nabosprogsdidaktik.

Referencer

Delsing, Lars-Olof och Åkesson, Katarina Lundin, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, norska och svenska*. TemaNord 2005:573. Nordiska ministerrådet.

Darling-Hammond, Linda and Bransford, John, 2005: *Preparing Teachers for a Changing World: What Teachers Should Learn and Be Able to Do*, San Francisco.

Jerpstad, Silje, 2014: *Lærerkursing og nabospråksdidaktikk*, Upubliceret Masterafhandling ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

Madsen, Lis, 2006: *Nabosprogsdidaktik*. København: Dansklærerforeningen.

Nordisk Ministerråd, 2013: *Notat: Information om organiseringen af sprogområdet 2014-2018*. januar 2013.

<http://www.sprogpiloter.blogspot.dk>

Nøgleord: Fagdidaktisk kompetence, sprogbad, ressourcepersoner, ambassadører, lytteforståelse, netværk, styredokumenter